

**Последваща оценка на Европейските
столици на културата през 2019 г. –
Обобщено резюме**

октомври 2020 г.

Тим Фокс

Лука Мобилио

Ася Павлова

Серджо Гофредо

**[Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г. –
Обобщено резюме]** translated from the original English-language document
entitled *[Ex-post evaluation of the 2019 European Capitals of Culture - Executive
summary]*, © European Union, [2020].

Responsibility for the translation lies entirely with the *Municipal Foundation
Plovdiv 2019* who used the services of *Scrypta Trsnlation Agency*.

**Последваща оценка на
Европейските столици на културата
през 2019 г. – Обобщено резюме**

октомври 2020 г.

Редактирано от:

Тим Фокс

Лука Мобилио

Ася Павлова

Серджо Гофредо

Настоящият документ е изготвен за Европейската комисия. Той обаче отразява само възгледите на авторите и Комисията не може да бъде държана отговорна за каквото и да е използване на съдържащата се в него информация.

Свързване с ЕС

Europe Direct е услуга, която отговаря на Вашите въпроси относно Европейския съюз. Можете да се свържете с тази услуга:

- чрез безплатен телефон: 00 800 6 7 8 9 10 11
(някои оператори могат да Ви таксуват за тези разговори);
- на следния стандартен номер: +32 22999696; или
- чрез електронна поща: via: https://europa.eu/european-union/contact_en

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2020

Повторното използване не е разрешено.

За всяко използване или възпроизвеждане на снимки или друг материал, който не е под авторското право на ЕС, трябва да се иска разрешение директно от притежателите на авторските права.

Обобщено резюме

Въведение

Генералната дирекция „Образование, младеж, спорт и култура“ (ГД „Образование и култура“) на Европейската комисия възложи на „Екорис“ /*Ecoris*/ през ноември 2019 г. да извърши последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Инициативата „Европейска столица на културата“ (ЕСК) защитава и насърчава разнообразието от култури в Европа, подчертава общите черти, които те споделят, и насърчава приноса на културата за дългосрочното развитие на градовете. За постигането на тези цели, Инициативата ЕСК има за цел да помогне на градовете-домакини да подобрят обхвата, разнообразието и европейското измерение на тяхното културно предложение, да разширят участието на жителите в културата и да укрепят капацитета на културния сектор. ЕСК също така има за цел да повиши международния профил на градовете-домакини и да помогне за популяризирането и честването на различни европейски култури. Следователно ЕСК цели да направи нещо повече от „празнуване на година на културата“ и ползите от домакинството на ЕСК достигат по-далеч от тези, пряко свързани с културния сектор.

Матера в Италия и Пловдив в България са ЕСК за 2019 г., присъединявайки се към 60-те града, които вече са притежавали титлата ЕСК. До 2020 г. всички 28 (оригинални) държави-членки са били ЕСК. Изминаха повече от 30 години, откакто гръцкият министър на културата Мелина Меркури представи европейска резолюция за създаване на Европейска столица на културата през 1985 г. (Първоначално Инициативата е било наречена „Европейски град на културата“).

Настоящият доклад представя констатациите от последващата оценка на Инициативата ЕСК за 2019 г., изготвена от „Екорис“. Оценката се фокусира върху домакините за 2019 г. – Матера (Италия) и Пловдив (България). Тя оценява начините, по които всеки град е приложил своето Действие ЕСК и резултатите от това. Докладът обяснява как Матера и Пловдив са разработили своето заявление за кандидатстване и своите културни програми и как са се организирали да изпълняват своите дейности. Докладът също така се фокусира върху ползите от домакинството на титлата, както и върху наследството, предизвикателствата и научените уроци.

Тази оценка е предназначена да задоволи изискването на Решение 1622/2006/ЕО за „външна и независима оценка на резултатите от събитието Европейска столица на културата за предходната година“. Въпреки че всеки град поддържа редовни контакти с Комисията, включително чрез предоставяне на мониторингови доклади, оценката ще помогне да се установи по-подробно разбиране на жизнения цикъл на ЕСК, от ранното му създаване до неговата устойчивост и наследство. По-конкретно, оценката дава възможност да се обърне внимание на предходната година, за да се подчертаят научените уроци и препоръките, базирани на опита на градовете-домакини.

За да могат резултатите да бъдат сравними с предишни оценки, методологията следва последователен подход за събиране на доказателства и анализ. Разпространението на COVID-19 не позволи посещение на двата града; следователно методологията беше адаптирана, за да се справи с предизвикателствата, породени от пандемията. Основните източници на данни включват интервюта, проведени по телефона и други инструменти за онлайн проучване. Интервютата събраха разнообразни гледни точки за всяка ЕСК, включително тези на управленските екипи, лицата, вземащи решения на местно и национално ниво, ключови културни оператори, партньори, участващи в изпълнението на дейности по отношение на ЕСК и извадка от организации, участващи в проекти. Вторичните източници на данни включват приложения за ЕСК, проучвания и доклади, изготвени или поръчани от ЕСК, програми за събития, рекламни материали и уебсайтове, статистически данни за културата и туризма и количествени данни, предоставени от ЕСК за финанси, дейности и резултати.

Матера

Матера е сравнително малък град с 60 000 жители, разположен в региона Базиликата в Южна Италия. Той е столица на провинция Матера и е известен като „*Città Sotteranea*“ (Подземният град). Днес Матера е известен в цял свят със своя исторически център, наречен *I Sassi*. Обитаван от периода на палеолита, *I Sassi* е признат през 1993 г. за обект на световното наследство от ЮНЕСКО, представляващ „изключителен пример за посечено селище, адаптирано перфектно към своята геоморфологична обстановка и екосистема“, а също и „изключителен пример за архитектурен ансамбъл и пейзаж, илюстриращи редица значими етапи от човешката история“¹.

Матера е идеален **пример за градско възраждане и регенерация**. До 50-те години Матера е била засегната от високи нива на бедност и детска смъртност, отчасти поради необитаемите условия на *Sassi*. През 1952 г. е обявено извънредно положение и през 1964 г. хиляди хора са насилствено изместени от *Sassi* в новопостроените квартали около града. Днес по-голямата част от древния център е реставриран и пещерите вече са изпълнени с хотели, заведения за гости, ресторанти, кафенета, както и културни пространства като театри, музеи и изложбени студиа. Тези дейности превръщат града в регионална столица за отдих и култура и допринасят Матера да се утвърди като дестинация за регионални посетители.

Управляващият орган на ЕСК в Италия беше Министерството на културното наследство и дейности и туризъм. Министерството изпрати покана за подаване на заявления, достъпна за всички италиански градове през ноември 2012 г. и получи рекорден брой от 21 заявления. По време на срещата за предварителен подбор, проведена в Рим година по-късно, панелът препоръча на министерството да покани шест града на финалния етап, а именно Каляри, Лече, Матера, Перуджа, Равена и Сиена. На финалната среща за подбор през октомври 2014 г. панелът предложи Матера за титлата на базата на това, че градът показва най-добрия потенциал и капацитет за успешна ЕСК, по-специално поради силната връзка между проекта и плановете за развитие на града и региона.

Решението за изготвяне на заявление беше взето от община Матера през 2010 г. в резултат на нарастващия интерес към тази инициатива в града и сред местните културни и младежки сдружения. По-специално, гражданите на Матера оказаха силно въздействие върху окончателното решение на общината да се кандидатира за ЕСК и беше създадена организация на гражданите, наречена *AssociazioneMatera2019*, за да се повиши осведомеността относно възможността, която такъв статут би предложила на съгражданите им.

Заявлението за ЕСК подчерта значението на процеса на културно обновяване, не само за Матера, но и за цяла Южна Италия, в период, характеризиращ се с икономически и социален упадък. На тази основа финалната културна програма, представена от Матера, беше наречена *OpenFuture*, за да представи „възможност за придвижване към откритост във всичките ѝ множество дефиниции: открит, като „достъпен за всички“; открит, като „свободно достъпен и неограничен“; открит, като „неприкриване на мисли или чувства“; открит, като „допускане на дебати“.

Фондация Матера-Базиликата 2019 отговаряше за управлението на ЕСК Матера. След създаването си през 2014 г. Фондацията премина през „прекъснат ритъм“ на работа, главно поради липсата на приемственост в местното самоуправление в резултат на общинските избори през 2015 г. По-конкретно, политическата промяна на общинско ниво оказва значително влияние върху дизайна и развитието на културната програма, което доведе до спирането на работата на Фондацията за около година и половина. Тази безизходица беше поправена по време на първата среща за мониторинг през октомври 2016 г. в Брюксел. С течение на времето Фондацията, първоначално създадена за изпълнението на културната програма, също така пое допълнителни задачи и отговорности, като например пълното управление на обновяването на обекта *Cava Del Sole* и разработването на широка комуникационна стратегия.

¹ <http://whc.unesco.org/en/list/670>

Въпреки политическата нестабилност, характеризираща част от опита на Матера като ЕСК, Фондацията най-накрая можеше да разчита на подкрепа на местно, регионално и национално ниво. Окончателният бюджет за Матера 2019 беше в размер на 54,8 милиона евро, от които около 70% финансирани от националното правителство, около 25% от регионалните и местните власти, а останалите от ЕС (награда *Melina Mercouri*) и други спонсори. Окончателният бюджет като цяло беше в съответствие с предложения бюджет от 52,3 милиона евро, с единствената забележителна разлика в общите административни разходи (8,8 милиона вместо 6,4 милиона евро, предвидени в тръжната книга).

Културната програма имаше за цел да „укрепи широкообхватно, отворено и разнообразно гражданство; да подобри международните отношения и преди всичко да превърне Матера в най-важната платформа на отворената култура в Южна Европа”. Поради тези причини културната програма обхващаше три отделни измерения: местното измерение (Матера и Базиликата), южното измерение (адресиращо културното измерение на италианския меридион като цяло) и европейското измерение (ангажиране на културни оператори в общоевропейски мащаб). Културната програма беше организирана около пет различни тематични линии:

- **Древни бъдещи:** проекти по тази тема изследваха връзката с природата и пейзажа. Дейностите по това направление се опитаха да свържат отново посетителите и гражданите с преживявания, които са станали непознати в нашите градове, като мрак, тишина, уединение и изолация. Освен това, дейностите изследваха красотата на математиката и безкрайните възможности на дистанционното бъдеще;
- **Непрекъснатост и прекъсвания:** проектите по тази тема предлагаха възможност за процес на колективна терапия, насочена към разбиране как колективно да се придаде форма на нашите градове и как да се намери красота в пространствата, обитавани ежедневно;
- **Утопии и дистопии:** проектите по тази тема тестваха нови радикални социални модели чрез поредица от игри и градски/селски спортове, които трансформираха Матера в детска площадка, насочена към промяна на нагласите и манталитета;
- **Корени и маршрути:** изграждане от местната традиция на „*transumanza*“ (ежегодно ритуално пастирство на крави); дейностите по това направление се фокусираха върху мобилността и изследваха културата на мобилност, която обединява европейските граждани;
- **Размисли и връзки:** разказването на истории, кинематографичните разкази и устните истории бяха основните дейности по тази тема, насочени към преразглеждане на идентичността и предоставяне на гражданите на нов модел на „ежедневие“, основан на изкуството, науката и широко разпространената практика на културно гражданство.

Два водещи проекта бяха в основата на програмата и бяха изследвани в рамките на тези пет основни теми. Проектът **I-DEA (Институт за демо-етно-антропологичен архив)** имаше за цел да дигитализира съществуващите архиви в района на Базиликата и да ги направи публично и лесно достъпни за всички. Архивът събра голям брой публични документи, но също така материали от частни колекции и културни сдружения, както и устни спомени от града и региона, които допринесоха за документиране на културните аспекти на региона, като напр. ритуали, фестивали, диалекти, гастрономия и други аспекти на материалното и нематериално културно наследство на Базиликата. **Open Design School** е първото европейско училище по дизайн, основано на принципите на отворената култура, събирайки на едно място автори, блогъри, дизайнери, занаятчии, хакери, висшисти, студенти и професионалисти. Целта на това отворено училище беше да превърне Матера и Базиликата в област на радикални иновации в изкуствата, науката и технологиите, поради фокуса си върху обучението и

експериментирането без строги йерархии, където всеки се учи от другия. В допълнение към това, училището работи и като лаборатория, където гражданите и културните оператори могат да проектират и разработват сценични настройки и други материали, използвани за изпълнение на културната програма.

Освен това бяха организирани и голям брой събития, като четири големи тематични изложби, 40 международни срещи и летни школи и 62 оригинални продукции. По-специално основните изложби бяха:

- **Изложбата *Ars Excavandi***, която комбинира съвременен поглед върху историята и културата на подземната архитектура от периода на палеолита до настоящето и с поглед към бъдещето. Тя се проведе в обновения музей „Ридола“ и беше съчетана с посещение на хипогеума на музея *Palazzo Lanfranchi*, обикновено недостъпен и специално създаден за посещения през първия период на годината на ЕСК;
- **Изложбата *Re-reading Renaissance***, която поведе посетителите към пътешествие през художественото минало на двата съседни региона Пулия и Базиликата и предложи обновена и по-малко ориентирана към Тоскана перспектива за италианския и европейския Ренесанс;
- **Изложбата *Anthropocene Observatory***, която комбинира филми, фотография, документация, интервюта, пространствен анализ и теренна работа за изследване на пространства на приемственост (от селища от епохата на Холоцена до съвременни изследвания на науката за наблюдение на Земята);
- **Изложбата *Poetry of Primes*** в археологическия музей на древния град Метапonto, която изследва централното място на математиката в работата на творците през вековете.

В крайна сметка през 2019 г. бяха реализирани над 1300 събития и проекти, 80% от които се състояха от оригинални творения и около 35% от оригинални продукции, управлявани и изпълнявани от местни културни оператори. Последните бяха в центъра на редица дейности за изграждане на капацитет. Около 40 културни оператори (определени като „създатели“ и „свързващи звена“) участваха в дейности „Изграждане“, сред които беше 10-дневен семинар, обхващащ теми, вариращи от ефективно сътрудничество до преодоляване на зависимостта от държавна помощ, предприемачество и създаване на международна мрежа. Инициативата за действие *Go & See* позволи на 27 местни културни оператори да посетят друга държава от ЕС, за да се срещнат с творци или други културни организации, с които биха искали да си сътрудничат или да се учат от тях, като това допринесе за създаването на нови мрежи и възможности за сътрудничество с европейски творци.

Гражданите също изиграха централна роля в Матера 2019 в повече от 80% от проектите, които активно ангажираха гражданско участие за общо почти 60 000 местни граждани. На всичкото отгоре, около 600 доброволци подкрепиха изпълнението на Матера 2019 и над 30 000 ученици бяха включени чрез различни специални проекти. Участието на гражданите беше спонтанно и предоставяната подкрепа варираше значително в зависимост от предпочитанията и нуждите на участващите граждани и от културните дейности. Например, докато някои проекти представяха гражданите като актьори, танцьори или певци, някои други дейности изискваха участието на местни хора за подготовка на сценични настройки, домакинство на международни артисти или приготвяне на различни ястия.

Достигането до по-широка аудитория и възможността гражданите да преживеят културата по нови начини бяха целите, които Матера 2019 се опита да постигне чрез въвеждането на „Паспорт Матера 2019“. Паспортът беше уникален билет, даващ достъп до около 450 културни дейности, които се

провеждаха в контекста на Матера 2019 (около 35% от общия брой дейности). Бяха продадени около 74 000 паспорта и Фондацията изчисли, че почти 500 000 души са присъствали на поне едно събитие (включително Церемонията по откриването). Безплатните събития успяха да съберат около 350 000 души, докато събитията, достъпни с Паспорта, бяха посетени от над 140 000 участници.

Липсата на налична **културна инфраструктура** беше едно от ключовите предизвикателства, пред които беше изправено разработването и внедряването на Матера 2019. В града липсваха пространства и структури, които биха могли да бъдат домакини на по-големи събития (дори днес в града липсва театър). За да се справи с това, Фондацията картографира наличните обекти в града и региона, като изброи около 400 места и пространства, които могат да бъдат използвани за културни събития. Освен това Фондацията ръководи и реставрацията и пренастройката на живописното *Cava del Sole*, изоставено историческо място близо до Матера, превръщайки го в многофункционална зона. Кава дел Соле разполага с аудитория, която може да приеме до 1000 присъстващи, арена на открито за 7000 присъстващи и редица други съоръжения за културни и творчески дейности. Кава дел Соле беше открито през януари 2019 г.

През периода, водещ до годината на ЕСК, **културният сектор** в Матера отбеляза ръст над средния по отношение на броя на компаниите (+ 42%), броя на заетите хора (+ 46%) и преди всичко средния размер на компании в сектора (+ 12%).

Матера 2019 можеше да разчита на **диверсифицирана и глобална комуникационна стратегия**. Комбинацията от социални медии, местна и регионална телевизия, национално радио и партньорство с *Euronews* направи възможно да се достигне до местна, национална и международна аудитория. *Euronews* излъчи 10 различни епизода за Матера в контекста на програмата, специално създадена за Матера 2019, наречена *GoMatera*. Тези епизоди се фокусираха върху аспекта на съвместното създаване на културната програма, както и върху видеоклипове и разкази, популяризиращи културно-историческото наследство на Матера.

Въздействието върху туризма беше значително. В периода между 2012 и 2019 г. регионът Базиликата прие по-голям брой туристи в сравнение с останалата част на Италия, от около 520 000 туристи през 2012 г. до почти 950 000 през 2019 г. Международната експозиция, предоставена на Матера чрез домакинството на ЕСК 2019, също така доведе до по-силно нарастване на международния туризъм. Увеличението на националните туристи между 2012 и 2019 г. е 72%, като чуждестранните туристи са се увеличили с 161% за същия период (от около 60 000 на 158 000).

Наследството на Матера 2019 беше осигурено чрез отпускане на 6 милиона евро, включително наградата *Melina Mercouri*, за да се гарантира, че Фондацията може да продължи дейността си в продължение на две години след годината на ЕСК, като накрая се превърне в **платформа за съвместно създаване**. Планираните ефекти от Матера 2019 обаче бяха силно повлияни от разпространението на COVID-19 и свързаното с него блокиране. В резултат на това по време на изготвянето на този доклад Фондацията успя да осигури 2,2 милиона евро за наследството, а повечето от дейностите, планирани за 2020 г., трябва да се проведат през 2021 г.

Гледайки напред, участието на гражданите в Матера 2019 се оказа толкова голямо, че през декември 2019 г. доведе до изготвянето на **Културен манифест на гражданите на Матера**, в който ясно се посочи намерението за продължаване на процесът на културно обновяване, започнат от Матера 2019, и след годината на ЕСК. И накрая, освен личния и професионалния растеж на различни културни оператори, проектите, изпълнявани чрез програмата ЕСК, имат свое собствено наследство. Училището за отворен дизайн остава активна лаборатория в сърцето на Матера, където гражданите могат да създават съвместни идеи за проекти. Въпреки разпространението на COVID-19, Училището за отворен

дизайн вече беше домакин на няколко събития и семинари през 2020 г. Цифровият архив, създаден чрез проекта *I-DEA*, вече е достъпен онлайн и представлява важен аспект от наследството на Матера 2019.

Пловдив

Пловдив е вторият по големина град в България след столицата София, с население от около 347 000 души. Той е културен и бизнес център на Южна България. Градът е уникален със своята 8000-годишна история и е един от най-старите, все още населени градове в света. Първоначално тракийско селище, впоследствие той е бил обитаван от перси, гърци, келти, римляни, готи, българи, славяни и турци. В резултат на това градът може да се похвали с множество останки от древността и над 200 археологически обекта. В икономическо отношение Пловдив е сред най-бързо развиващите се градове в България, с традиции в производството, търговията, транспорта, комуникациите и туризма. Икономическата зона Тракия, която е една от най-големите индустриални зони в Източна Европа, се намира близо до Пловдив, с около 2 милиарда евро инвестиции и над 30 000 нови работни места от създаването на зоната през 1996 година.

Градът се откроява със своето многоетническо население, като е дом на българи, турци, гърци, арменци, евреи и роми. Този аспект на градския контекст се превърна в основна част от кандидатурата и общата програма за ЕСК и е пресечната точка, където бяха фокусирани някои от основни теми и проекти. Разнообразието на Пловдив беше отразено и в мотото на ЕСК „*Заедно*” /*Together*/, вдъхновено от съвместното съществуване на различни етнически малцинства, социални групи и религиозни общности.

Преди ЕСК, културната сцена на града беше много жизнена, включвайки забележителни събития, включително летния фестивал *Opera Open* в Античния театър, Фестивалът НОЩ, провеждащ се през септември в различни музеи, галерии и нощни клубове, и *One Dance Week*, посветена на съвременния танц. Друго повтарящо се събитие, което привлича много туристи, е Капана Фест, който се провежда в стар квартал, възроден като квартал за творчески индустрии. Други събития от културния календар на града бяха разпределени измежду голямото разнообразие от музеи, галерии, театри и единствения по рода си Център за съвременно изкуство в България, разположен в помещенията на древна баня от периода на Турската империя.

През декември 2012 г. българското министерство на културата публикува покана за кандидатстване за стартиране на състезанието за титлата ЕСК между българските градове. До крайния срок през октомври 2013 г. заявления подадоха осем града: Бургас, Габрово, Пловдив, Русе, Шумен, София, Варна и Велико Търново. На срещата за предварителен подбор през декември 2013 г. четири от тях бяха включени в списъка (Пловдив, София, Варна и Велико Търново). Една година по-късно, през септември 2014 г., Пловдив беше обявен за победител. Панелът за подбор беше особено впечатлен от редица аспекти в крайната -апликация на града: последователната и добре проектирана програма; плановете за партньорство с други градове в Европа; процесът за ангажиране на граждани от различни среди; и приобщаващия подход към ромската общност в Пловдив.

Ключов въпрос, засягащ етапа на развитие на ЕСК в Пловдив, беше трудното сътрудничество с националните власти, които според повечето интервюирани заинтересовани страни бяха по-малко ангажирани с ЕСК от очакваното. Динамичният политически контекст също беше предизвикателен, тъй като през 2014 г. в България имаше предсрочни парламентарни избори, последвани по-късно от няколко кръга на реструктуриране на кабинета, включително три смени на министрите на културата. В допълнение, два кръга от местни избори се проведоха в Пловдив през 2015 г. и през 2019 г. Това доведе до поредица от закъснения и редица повторни преговори във връзка с бюджети, приоритети и инфраструктурни проекти.

Фондация „Пловдив 2019“ имаше централна роля в управлението, тъй като беше специално създадена за разработване на заявлението за кандидатстване на града и впоследствие за управление на програмата ЕСК. Управителният съвет имаше контролни функции, докато ежедневно осъществяване на ЕСК се

ръководеше от артистичния директор и изпълнителния директор. Местните власти обаче поддържаха политически надзор над ЕСК, тъй като през 2014 г. тогавашният кмет на Пловдив беше назначен за председател на управителния съвет, а през 2019 г. новоизбраният заместник-кмет пое тези задължения. Промените в ключовия управленски екип често пораждаха критики и бяха тълкувани от някои като опити за политизиране на ЕСК. Положителен аспект беше демократичният дизайн на програмата, базиран почти изцяло на открити покани за предложения за проекти, които дадоха възможност на местната общност да подготвя и предоставя културно съдържание.

Първоначалният бюджет за ЕСК в Пловдив, планиран в апликационната книга, беше 38,2 милиона евро, докато на практика общият бюджет беше намален до 29,4 милиона евро. Градът беше изправен пред две основни предизвикателства при набирането на необходимите финансови ресурси. Първо, имаше значително забавяне на финансирането от националното правителство, което в крайна сметка беше разпределено изцяло за инфраструктурни проекти. На второ място, както приносът на града, така и на частния сектор, бяха по-ниски от очакваното, а усилията за привличане на допълнително спонсорство се оказаха недостатъчни. Всички тези фактори доведоха до намаляване на бюджета за оперативни разходи с повече от половината, като от 22,3 милиона евро, както беше планирано в апликационната книга, те спаднаха до само 10 милиона евро.

Културната програма на Пловдив 2019 беше структурирана около четири тематични платформи, които бяха избрани в съответствие с типичните черти на града, неговите общности, културното наследство, ритъма на живот и специфичните предизвикателства:

- **Платформата „Сливане“** беше насочена към интеграция на етнически и малцинствени групи в Пловдив, както и към обединяване на различни поколения и социални групи, за премахване на границите между изолирани територии. Специален фокус беше поставен върху ромските и турските общности, както и върху възрастните хора, живеещи в по-малките градове и села около Пловдив;
- **Платформата „Трансформиране“** беше фокусирана върху съживяването на забравени и изоставени градски пространства и имаше за цел да промени възприятията за подобна среда. Специален клъстер от проекти беше посветен на възстановяването на връзката между Пловдив и река Марица, която преминава през града;
- **Платформата „Възраждане“** беше насочена към опазване на културното наследство в съвременния контекст чрез подобряване на достъпа до него и стимулиране на използването на нови технологии и цифрови медии;
- **Платформата „Релаксиране“** популяризира устойчив начин на живот и понятия като „бавен живот, бавна храна и намаляване на растежа /дерастеж/“. Тя беше тясно свързана с възприемането на Пловдив като град „айляк“ (от турски), което означава „безгрижно състояние на релакс и комфорт“.

Въпреки че дейностите по ЕСК следваха отблизо програмата, описана в книгата за участие, някои от водещите проекти, напр. за Тютюневия град, остров Адата и кино „Космос“ не се случиха, както беше предвидено първоначално. До голяма степен това беше причинено от външни фактори, които бяха извън контрола на Фондацията. През 2016 г. проектът „Тютюневият град“ беше стопиран поради разрушаване и пожар, който изгори три от емблематичните складове за тютюн. Въпреки че през 2018 г. Фондацията премести седалището си в реновиран склад, който беше домакин на различни културни събития през годината ЕСК, мащабното съживяване на областта не беше възможно поради трудното сътрудничество между градската администрация и собствениците на частни имоти. По подобен начин Пловдив не успя да инвестира във временно художествено селище на остров Адата поради правни трудности, свързани с частната собственост върху земята. Вместо това там беше изпълнена програма за артистично пребиваване, заедно с други дейности, насочени към река Марица.

Общо 513 културни събития се проведеха в Пловдив през годината ЕСК, докато 54 събития, свързани с ЕСК, бяха проведени в други градове в България и в чужбина. В сравнение с предишни години, съдържанието на културната програма беше много разнообразно и варираше от стандартни форми на изкуството като галерии и музейни изложби, музикални фестивали и улично изкуство до по-иновативно съдържание като екологични интервенции и инициативи за съвместно създаване с групи в неравностойно положение. Проектът ЕСК в Пловдив беше особено успешен със съдържанието, създадено в областите на сценични и визуални изкуства. Положителните въздействия бяха особено видими по отношение на по-големите, утвърдени културни оператори като Държавната опера, Драматичния театър и Държавния куклен театър в Пловдив, като всички те успяха да увеличат своя репертоар и представиха висококачествени продукции. Независимо от това ЕСК хвърли светлина и върху редица новопоявили се млади художници и някои специализирани проекти, като колекцията за съвременно изкуство на „Дойче Телеком“ /*Deutsche Telekom*/.

Европейското измерение беше добре вградено в ЕСК на Пловдив, тъй като през 2019 г. се проведеха 80 събития с трансгранично измерение, което е четири пъти повече от броя на подобни събития през 2017 г. Международното сътрудничество включваше фестивали с гостуващи художници, семинари с гост-лектори, артистични резиденции, както и съвместни копродукции. Над 130 партньорства с творчески организации и художници от Европа бяха създадени през годината на ЕСК. Пловдив стимулира европейското измерение чрез трансгранично сътрудничество по теми от европейско значение (като напр. 30-та годишнина от падането на Берлинската стена) и активното участие на членовете на Европейското сдружение на националните културни институти и фондацията *EU-Japan Fest*.

Едно от положителните въздействия, донесени от ЕСК в Пловдив, беше увеличаването на броя на ползвателите на култура, тъй като дялът на хората, посещаващи културни събития в града, се е увеличил значително – от 27% през 2017 г. до 44% през 2019 г. Нивата на посещаемост в годината ЕСК също бяха високи, тъй като резултатите от проучването разкриха, че 60% от жителите на града са присъствали на поне едно културно събитие през 2019 г. Като цяло 1 528 432 души са посетили събитията по ЕСК в Пловдив през 2019 г., от които 80% национални посетители, 11% жители на Пловдив, а около 9% международни посетители. По отношение на стимулирането на достъпа, ЕСК въведе социално измерение в културното предложение, тъй като събитията бяха направени достъпни за „нови“ социални групи, които преди това не бяха активни участници в културния живот (включително тези от ромските общности). Около 600 роми взеха участия в семинари, образователни събития и практически инициативи, като достигнатата аудитория бяха 2000 роми. Въпреки че това може да се разглежда като скромен резултат, Пловдив предприе някои първоначални стъпки за преодоляване на предразсъдъците и разширяване на достъпа до култура за цялата местна общност.

Пловдив 2019 постигна силни резултати по отношение на укрепването на капацитета на културните оператори за подготвяне и реализиране на висококачествени проекти. Инициативата „ФОРУМ 2019“ беше ключова за това (първоначално *CABADEPLO* в апликационната книга), тъй като стимулира партньорските мрежи и развитието на публиката, за да се изгради капацитет на културните оператори. „ФОРУМ 2019“ стартира през 2015 г. и през целия 5-годишен период на изпълнение се проведеха общо 60 семинара и обучителни събития, обхващащи различни теми. Фондацията организира широк спектър от присъствени събития, включително семинари, уебинари, сесии с въпроси и отговори, с членове на екипа или гост-лектори, които консултираха културните участници по редица теми. Членовете на Европейското сдружение на националните културни институти също оказаха значителна подкрепа на Фондацията при идентифицирането на пропуски в уменията и нуждите за изграждане на капацитет.

ЕСК помогна за повишаване на международния профил на Пловдив, като стимулира туристическия сектор и привлече значително международно медийно внимание. Наблюдаваше се постоянен ръст на потока от чуждестранни посетители в Пловдив през годините преди ЕСК и общо 133 885 международни туристи през 2019 г. Освен това дялът на местните туристи, посочващи културните събития като основна причина за посещението си в Пловдив, се увеличи с повече от три пъти, от 11% през 2015 г. до близо 39% през 2019 г. Това показва, че мотивацията за посещенията в града в голяма степен е била

обусловена от неговите културни предложения, свързани със статута му на ЕСК. ЕСК също така успя да създаде безпрецедентно медийно отразяване с над 800 публикации във водещи международни медии и Пловдив беше обявен за едно от най-добрите места за посещение от *CNN Travel* през 2019 г.

Очакват се положителни въздействия и по отношение на наследството на ЕСК в Пловдив, тъй като Фондацията положи значителни усилия, за да запази инерцията и след 2019 г. Цялото финансиране от наградата *Melina Mercouri* в размер на 1,5 милиона евро беше запазено за културни проекти през следващите години. През октомври 2019 г. беше обявена откритата покана за наследство, която имаше за цел устойчиво развитие на културни инициативи и събития в града. От 85 проектни предложения, подадени по поканата, 23 бяха одобрени за финансиране от журито. Съществува обаче значителна степен на несигурност около одобрените проекти поради пандемията COVID-19 и необходимостта от адаптиране на съдържанието, дейностите и графика за тяхното изпълнение.

Като цяло ЕСК в Пловдив беше предизвикателство поради намаления бюджет, липсата на опит в града и цялата страна за разработване и изпълнение на такъв мащабен културен проект, както и трудното сътрудничество между местните и националните власти. Независимо от това, -инициативата донесе различни положителни въздействия, свързани с разнообразяване на културното предложение на града, разширяване на достъпа до култура, укрепване на капацитета на културните оператори и стимулиране на туризма и икономическия растеж. Както е и при други градове ЕСК, стратегическата визия е крайно необходима в дългосрочното управление на сектора на културата в Пловдив след 2019 г., за да се осигури устойчивост на положителните промени, внесени от инициативата.

Заклучения

Уместност: Както ЕСК в Матера, така и ЕСК в Пловдив, останаха изключително важни за общите цели на инициативата. На етапа на кандидатстване това беше осигурено чрез определяне на техните собствени цели в съответствие с целите, преследвани от инициативата, а на етапа на изпълнение фондациите се увериха, че действителните програми следват отблизо първоначалния обхват, насочен към диверсификация на културното предложение, вграждане на европейско измерение, укрепване на капацитета на културните оператори и увеличаване на международния профил на двата града.

Капацитет на изпълнение: И Матера, и Пловдив се сблъскаха с трудности при управлението в подготвителния период поради динамичен политически контекст и напрегнат диалог с регионалните (в случая на Матера) и националните власти (в случая на Пловдив). Положителното е, че имаше ясно разграничение на ролите и отговорностите в екипите на двете фондации, което осигури гладко изпълнение на програмите по ЕСК през годината. За разлика от Матера, която успя да събере първоначално предвидените финансови ресурси, Пловдив се сблъска със значително намален действителен бюджет и оперативни разходи, намалени с повече от половината, главно поради забавяне на националното финансиране. В допълнение, и двата града изпитваха трудности при привличането на допълнително спонсорство от частния сектор, за разлика от очакванията, определени от техните апликационни книги.

Ефективност: Ефективността на ЕСК може да бъде определена само в дългосрочен план, като пандемията COVID-19 повлия на наследството на двата града до ниво, което все още не е възможно да се оцени. Въпреки това домакинството на ЕСК 2019 беше безпрецедентна възможност и за двата града, които успяха да постигнат успешно своите краткосрочни цели. Както никога досега, гражданите на Матера и Пловдив получиха възможност да имат достъп и да участват в широк спектър от разнообразни културни дейности. И в двата града културните програми включиха силно европейско измерение, събирайки творци от цяла Европа, и засегнаха социални теми от европейския резонанс като увреждания и достъпност, миграция и интеграция в местните общности, както и включване на малцинствата и хората, изложени на по-голям риск от социално изключване. Международният профил на двата града също беше значително повишен, „поставяйки ги на картата“ и засилвайки присъствието на

международни туристи. И накрая, местният културен сектор също беше укрепен от възможностите, разкрити от ЕСК, както и от участието в множество дейности за изграждане на капацитет, организирани от градовете.

Съгласуваност: Инициативата ЕСК е последователна и допълва други инициативи на ЕС, по-специално програмата „Творческа Европа“ */Creative Europe/*. Въпреки че запазва отличителния си характер, инициативата надгражда целите на програмата, а именно международната мобилност на творците, изграждането на капацитет на секторните организации и насърчаването на европейското културно многообразие, както и общите черти, които споделяме като европейци. ЕСК също така имаше възможност да насочи използването на други финансови инструменти на ЕС като Европейски фонд за регионално развитие, чиито средства бяха разпределени за проекти, свързани с наследството, околната среда и културното оборудване.

ЕС добавена стойност: Опитът на двата града подчерта колко дълбоко европейското измерение на Инициативата е повлияло на стратегията на градовете, развитието на културните програми и изпълнението на цялостния проект. По-специално, интернационализацията на дейностите и широкият хоризонт на програмите в двата града биха били с много по-нисък мащаб, ако това беше национална инициатива. Също така, европейският характер на Инициативата представлява стимул за градовете, които носят титлата, да търсят партньорства в чужбина, а най-важното е, че действа като връзка с други инициативи и градове на ЕС.

Препоръки

Препоръки за съответните национални институции:

1. За да осигурят безпроблемна подготовка и прилагане на ЕСК, съответните национални органи биха могли да обмислят действия за улесняване на координацията със заинтересованите страни и властите на местно, регионално и национално ниво, особено в държави с по-малък опит в мащабни културни проекти. Възможните действия могат да включват съвместни сесии за планиране на инфраструктурни проекти, месечни срещи за проследяване на напредъка, дискусии относно срещнатите предизвикателства и възможни решения и др. Това е особено важно за онези ЕСК с по-голям принос на публичния сектор в бюджета, където е необходимо по-силно сътрудничество между местните и националните институции.
2. Съответните национални органи биха могли да обмислят улесняване на възможностите за настоящи или потенциални кандидатстващи градове за обменяне на опит в мобилизирането на финансови ресурси и привличането на частно спонсорство за своите ЕСК. Това е бил проблем и за двата града през 2019 г. Възможните действия могат да бъдат под формата на специални сесии, фокусирани върху участието на частния сектор и културното спонсорство, което все още не е широко разпространена практика във всички държави-членки на ЕС.

Препоръки за институциите на ЕС:

1. Комисията може да обмисли възможността да покани градовете да си сътрудничат в разработването на обща международна комуникационна кампания между двата града ЕСК. Това би могло да осигури по-ефективно и ефикасно използване на наличните ресурси и по-силно въздействие върху европейското измерение на Действието.
2. Комисията може да обмисли да постави по-силен акцент върху аспекта на устойчивостта на Действието и по-специално върху изграждането на капацитет на културните оператори в това отношение. Способността на културните оператори да намират възможности за финансиране след годината на ЕСК за сътрудничество е от основно значение, за да се гарантира, че постигнатият напредък няма да се разпокъса след приключване на Действието.

3. За да се осигури съпоставимост на резултатите между градовете ЕСК и с течение на времето, Комисията би могла да обмисли създаването на ясен и хармонизиран набор от минимални ключови показатели за ефективност, за които градовете ще бъдат отговорни по отношение на наблюдение и докладване. Препоръчва се да се ограничи броят на ключови показатели за ефективност, които да се събират за всяка конкретна цел, и да се изберат ключови показатели за ефективност на местно ниво, които отразяват темите и методите за изпълнение на ЕСК, за да се избегне ненужна административна тежест върху градовете.